



Rapport arkeologisk undersökning

Institutionen för arkeologi och antikens historia

Lunds Universitet

Stenålderslokalen vid Kämpinge, Räng socken, Skåne, säsongen 2014

Jan Apel & Joen Leffler

Kämpinge 24:2, 2014 (lst dnr: 431-10806-2014)

Forsknings- och seminarieundersökningar

Skåne, Vellinge kommun, Räng sn, RAÄ 4:1.

Sammanfattning

I maj och juni 2014 genomförde institutionen för arkeologi och antik historia, Lunds universitet, en arkeologisk undersökning vid Kämpinge i Räng sn, Skåne. Undersökningen leddes av Jan Apel och föranleddes av de stora mängder lösfynd från som över åren gjorts inom forn lämningen RAÄ 4:1, Rängs sn. Totalt handgrävdes 22 m² och 781 fyndposter registrerades. Utöver detta sonderades undersökningsområdet med handdriven borrh i syfte att kartlägga områdets stratigrafi. Eftersom en omfattande jordvändning av åkrarna i området genomfördes under historisk tid var ett av målen med undersökningen att klargöra om orörda kulturlager fortfarande finns bevarade på platsen. En annan frågeställning rörde flinthantverket. Nyligen publicerade studier av det senmesolitiska flinthantverket på platsen (Leffler 2012a) har lett till ett ifrågasättande av den traditionella, kronologiskt förankrade, senmesolitiska flinttypologin i södra Skandinavien (Vang Petersen 1999) och detta föranleder teknologiska studier av flintmaterialet från Kämpinge. Undersökningen genomfördes som en seminariegrävning för arkeologistudenter från Lunds Universitet.

Slutsatsen av undersökningen är att stora delar av undersökningsområdet består av omrörda lager som innehåller stora mängder bearbetad flinta från senmesolitisk tid och ett omfattande obränt benmaterial av framförallt domesticerade arter som med all sannolikhet tillhör senare tidsperioder. Samtliga schakt utom ett grävdes ner till steril nivå som bestod av en gul moränlera. Det är sannolikt att stora delar av undersökningsområdet har påverkats av den historiska jordvändningen.

I ett område närmast Norrjevägen (se schakt 4, figur 4), konstaterades dock en mer komplicerad lagerföljd. Efter att ha grävt ner schaktet ca 1 m genom omrörda lager innehållande fynd från mesolitisk och historisk tid påträffades i schaktets södra del ett påfört moränlager som tydligt avtecknade sig i plan och profil. Under följde ett lager med fynd av flintor som på typologiska grunder kan hänföras till senatlantisk tid (Ertebøllekultur) utan inblandning av fynd från senare perioder. Under detta lager påträffades ytterligare ett lager där flintor med en äldre typologisk/teknologisk karaktär (kongemosekultur) påträffades, bland annat tryckta mikropån och mikropånkärnor. Inte heller i detta lager fanns några inslag av fynd från senare tidsperioder. Slutligen påträffades en gles stenpackning som kan vara en del av den historiska strandvallen men även skulle kunna vara anlagd. På grund av tidsbrist frilades den inte i plan och grävdes heller inte igenom. Vi planerar att inrikta 2015 års fältinsatser på att undersöka denna stenpackning närmare. En arbetshypotes är att det påförda moränlagret härrör från anläggandet av stenpackningen och en rimlig tanke är då att stenpackningen skapats under senatlantisk tid och att man då grävt igenom ett äldre, tidigatlantiskt, kulturlager.

Slutsatsen av 2014-års fältinsatser på Kämpingelokalerna är alltså att stora delar av undersökningområdet tycks bestå av omrörda lager som stratigrafiskt följs av en gul, steril, morän. I undersökningsområdets västra del var lagren betydligt mäktigare och här påträffades även lager som kan utgöra kronologisk låsta stenålderslager.

Inledning

Under maj och juni 2014 genomförde institutionen för arkeologi och antik historia, Lunds universitet en arkeologisk undersökning på Kämpinge 24:2 i Räng sn, RAÄ 4:1, Skåne. Fastigheten Kämpinge 24:2 ligger inom fornlämningen RAÄ 4:1 i Räng sn som sträcker sig 740 m x 40-390 m i NNW-SSÖ riktning. Inom fastighetens gränser har stora mängder föremål i flint och bergart tillvaratagits (se Leffler 2010). Dessa visar att platsen utnyttjats intensivt under atlantisk (c:a 6000-4000 f kr). Undersökningen genomfördes dels som en seminariegrävning inom ramen för momentet "Arkeologi i praktiken" som ingår i kursen ARKA22 (b-kursen i arkeologi).

Undersökningsområdet valdes på grund av de stora mängder fynd som gjorts av framför stenartefakter från den senare delen av mesolitikum som, sedan länge varit kända. Fälten vid Norrjevägen i Kämpinge är rika på lösfynd, samt att det sedan tidigare finns registrerade fornlämningar i området. Historiska källor och kartor påvisar att tomten Kämpinge 24:2 mest troligen inte i någon större utsträckning är påverkad av jordvändningen som annars ägt rum på fälten i Höllviken. Detta gör att förekomsten av mer eller mindre intakta kulturlager på denna tomt inte kan uteslutas. Marken är idag obebyggd och delar av den består av åkermark.

Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet har bekostat utgrävningen och ansvarar för undersökningens vetenskapliga standard. En av målsättningarna för arets undersökning var att testa nya, digitala dokumentationsmetoder.



Figur 1. Undersökningsområdet är utmärkt med ett kryss.



Figur 2. Plan över området kring Norrjevägen. Markerad yta visar tomten 24:2 där undersökningarna ägde rum.

Syfte/frågeställningar

Undersökningens syfte är tredelat.

1. Att undersöka platsen på grund av alla de lösfynd som hittats i området och fastställa eller dementera bevarade kulturlager, samt i förekommande fall bedöma skicket på lämningarna. Om bevaringsförhållande visar sig vara tillfredställande planerar vi att använda lokalen i som en fallstudie i utarbetandet av ett forskningsprojekt kring den sena jägarstenåldern och övergången till ett jordbrukssamhälle i södra Skandinavien.
2. Att studenterna på B-kursen vid institutionen för arkeologi och antikens historia får genomföra en praktisk fältundersökning inom ramen för deras utbildning.
3. Att prova nya inmätningstekniker och 3D-tekniker inom digital arkeologi. Dessa metoder utvecklas och provas under ansvar av Nicoló Dell'Unto vid institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet, inom ramen för forskningsprojektet i Çatalhuyuk.

Topografi och geologi

Utgrävningsplatsen är till största del belägen på vad idag är åkermark. Åkern är till synes flack men svagt sluttande i sydvästlig riktning. I undersökningsområdet sydvästra hörn finns en yta som sannolikt inte är plöjd i modern tid.

Geologin på Falsterbonäset är komplicerad. Chansen att upptäcka välbevarade arkeologisk fyndsammanhang försvåras av den stora sandflykt som drabbade området, främst under 1600-talet och det stora jordvändningsprojektet som genomförts på platsen. Under främst 1800-talet vändes

jorden på åkrarna genom handgrävning och moränleran omlagrades i syfte att återskapa möjligheten till jordbruk (Rosenius 1935). Detta medför att man på många platser också har grävt bort kulturlager. Den fastighet som vi valde att undersöka var bebyggd fram till 1800-talet och det fanns alltså en chans att det på området fanns bevarade lager i området som inte jordvänts under historisk tid.

Väst-Nordväst om utgrävningsområdet var Kämpinge mosse en gång belägen. Kämpinge mosse är tydligt utmärkt på rekogniseringskartan från 1812-20. Idag är denna dock helt uttorkad och består av torrmark. Innan Kämpinge mosse så utgjorde utgrävningsområdet en lagun, inte helt olik andra samtida kända boplatser, t.ex. Skateholm.

Fornlämningsmiljö

Hela Falsterbonäset och omkringliggande omgivningar är rika på fornlämningar från alla tider. Utgrävningsplatsen utgör redan fornlämningskyddat område (Althin 1954), var i tre separata registrerade fornlämningar finns sedan tidigare i angränsande tomter. Dessa utgörs av två stenåldersboplatser, samt Kämpinges gamla bytomt. Det aktuella undersökningsområdet, Kämpinge 24:2, innefattar dock inte någon specifik fast fornlämning i dagsläget.

Kämpinge 24:2 utgörs till största del av åkermark, men med ett vildvuxet parti mellan fälten och Norrjevägen. På nämnda fält har under lång tid påträffats en stor mängd lösfynd från mesolitikums sista del, vilka i merpart har kunnat typologiskt bestämmas tillhöra Ertebøllekulturen.

Tidigare undersökningar och forskning

Området kring Norrjevägen i Kämpinge har under många årtionden varit känt för att husera stora mängder fynd från större delen av vår forntid och historisk tid. En markant del av dessa fynd härstammar dock från mesolitikums sista del (ca 4-5000 f.v.t.). Den största delen av dessa fynd består av lösfynd (Leffler 2010). Området har dock tidigare varit mål för mindre arkeologiska insatser. Bland annat skedde en smärre utgrävning vid Stenbocksväg (parallell med Norrjevägen) på 1960-talet. Då påträffades stora mängder fynd, främst restprodukter från tillverkning av redskap, vilket påvisar att en storskalig produktion har ägt rum på platsen (Salomonsson 1965, Larsson, U. 1970, Bengtsson 2004). Senare tiders arkeologiska insatser har inte gett samma resultat för stenåldersforskningen. Bland annat genomförde Riksantikvarieämbetet en utgrävning i form av sökschakt på fälten vid Norrjevägen under åren 1992-93. Denna undersökning resulterade främst i att man påträffade en medeltida tomt, vilken man också fokuserade på (Torstensdotter & Söderberg 1994).

Platsen har omnämnts i diverse sammanhang och har blivit utpekad som att vara stor, kanske en av de större boplatserna i landet från mesolitikums sista del och inte helt olik den samtida boplatserna i Skateholm, belägen ca 30km öster ut (Larsson 1988:168).

Sedan 2009 har antalet lösfynd från fälten vid Norrjevägen ökat i frekvens, vilket styrker och förtydligar att området är platsen för en stor boplats från nämnda tid. Fynden som har påträffats på fälten har haft ett stort vetenskapligt värde och påvisar bland annat en särprägel, både i sin mängd

och kring tekniska aspekter. Delresultat av detta har publicerats i bl.a *Lund Archaeological Review* (Leffler 2012a) och en större rapport kring lösfynden har också publicerats via Lunds universitet på *Lund University Publications* (Leffler 2012b).

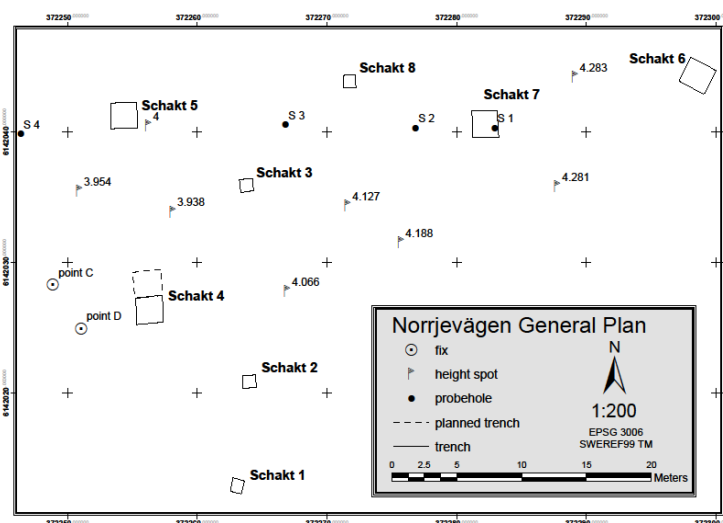
Beskrivningar av utgrävningen

Sammanlagt åtta schakt togs upp över tomten. Utgrävningen genomfördes enligt principen, dvs. att lagerföljder grävdes ut i sin helhet inom schakten.

Schaktens spridning beror på en mängd faktorer. Dels ger den generella spridningen en bättre bild över området, dels har vissa schakt tagits upp på intressanta punkter i landskapet. I vissa fall har också schakt tagits upp efter sondering i marken.



Figur 3. Schaktens placering inom undersökningsområdet.



Figur 4. Plan över schakten på Kämpinge 24:2 under 2014 års fältarbete

Schaktbeskrivningar

Schakt 1 (1m x 1m)

Schaktet togs upp som en provruta för att kunna konstatera eller dementera bevarade kulturlager. Schaktet lades utanför det som idag är plöjd åkermark, mot Norrjevägen till.

Det övre lagret var omrört och innehöll en del slagen flinta men även recent material. Efter ca 20 centimeter framträdde ett sandigt lager som innehöll större obearbetade flintnoder, samt kalksten. Dessa låg ovanpå ett homogent sandlager, ca 5 centimeter djupt, vilket efterföljdes av moränlera. Sektioner togs i schaktet för att avgöra om moränleran bestod av en omlagring. Det visade sig dock vara steril mark och arbetet med schaktet avslutades efter att ca 60 cm moränlera grävts igenom.

Tillvaratagna fynd

En kärna, samt tre avslag i flinta.

Ej tillvaratagna fynd

Recent material bestående av spik, tegel och flaskglas.

Schakt 2 (1m x 1m)

Schaktet togs upp som en provruta för att kunna konstatera eller dementera bevarade kulturlager. Schaktet togs upp precis i kanten av åkern, mot Norrjevägen till.

Det övre lagret bestod av ett omrört ploglager. Detta innehöll slagen flinta, samt recent material. Flintan består av bl.a. spån, avslag och en kärnyxa. Ploglagret var ca 40 centimeter djupt och efterföljdes av ett tunt sandlager på någon centimeter. Under sandlagret framträdde moränlera och således steril mark. Sondprov till 40 centimeters djup togs i moränleran för att säkerställa att inga undre lager fanns.

Tillvaratagna fynd

Spån, skivya, samt avslag i flinta

Ej tillvaratagna fynd

Recent material bestående av keramik, spik, tegel och glas

Schakt 3 (1m x 1m)

Schaktet togs upp som en provruta för att kunna konstatera eller dementera bevarade kulturlager. Schaktet togs upp ca 15 meter in på åkern i norrgående riktning från Norrjevägen.

Det övre lagret bestod av ett omrört ploglager, vilket innehöll slagen flinta i form av spånfragment, avslag, samt en skivya. Inga recenta fynd påträffades. Ploglagret efterföljdes av moränlera. I

schaktet framkom inget sandlager, vilket härleder till att man kan fastställa att eventuella kulturlager är förstörda. Moränleran grävdes till ca 15 centimeters djup och konstaterades fyndfri.

Tillvaratagna fynd

Spånfragment, avslag, samt en skivvyxa i flinta.

Schakt 4, 2x2 meter

Schaktet var placerat i utgrävningsområdets västra del, nära buskaget mot Norrjevägen till. Placeringen valdes ut på grund av att marken inte direkt hade förbindelse med åkern och där med borde varit skonat från hård plogning.

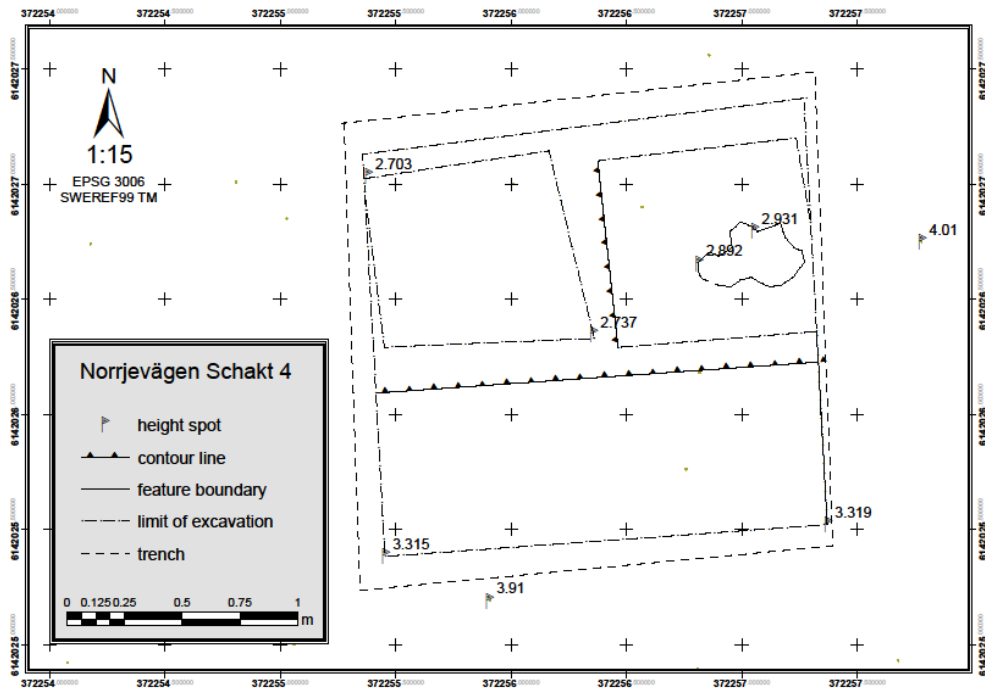
Det visade sig att marken var orörd och matjordslagret grävdes ned till nivå på 45 centimeters, utan att direkt påvisa några kulturlager. Ett sondprov togs i schaktet till ytterligare ca 45 centimeters djup. Djupet låg då på totalt cirka 90 centimeter, utan att schaktet hade påvisat några intakta kulturlager, varpå beslut togs att djupgräva en enmeterssektion. På cirka en meters djup påträffades ett möjligt intakt ertebøllelager under ett påfört moränlager. Här hittades avslag och spån i ett låst kulturlager utan någon inblandning av recenta föremål. Detta lager grävdes igenom, varpå ett ännu äldre lager bland annat innehållande en handtagskärna och mikropsån i flinta. Det äldre lager kan utifrån flinttypologi dateras till den mellanmesolitiska kongemosefasen (c:a 6500-6000 f kr). I botten av schaktet påträffades en anlagd stenpackning som på grund av tidsbrist inte frilades (Figur 8). En undersökning av denna stenpackning planeras för framtiden.



Figur 5. 3D modell över schakt 4 (Foto: Nicolo dell'Unto).



Figur 6. Profilvägg fotograferad från norr. Observera det uppkastade möränlagret (1) som överlagrar ett kulturlager och en anlagd stenpackning från Mellan- och senmesolitikum. (foto: Nicolo dell'Unto).



Figur 7. Plan över botten av schakt 4.

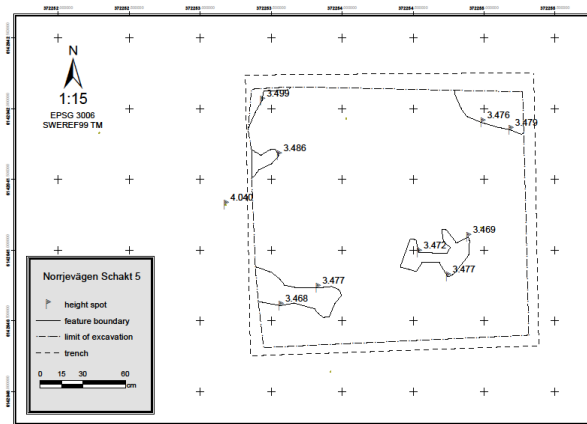


Figur 8. Anlagd stenpackning påträffad 1,5 m under marknivån i botten på schakt 4.

Schakt 5, 2x2 meter

Schaktet hade från början en till synes komplex struktur, varför det grävdes med viss försiktighet. På ca 30 cm påträffades en förhållandevis stor mängd senmesolitiska artefakter, främst tvärpilar, samt delar av dessa. Dessa var utspridda i schaktet, rumsligt, med en viss koncentration i de nordvästra delarna. På samma nivå påträffades också ett intakt skellett av svin, från vilket det togs prover i form av en hörntand för c-14 analys. C-14 analysen visade dock att det var resterna av en modernare individ och således kan det även konstateras att de grävda jordmassorna i schaktet var omrörda lager. Resterna av svinet togs inte upp i sin helhet. I övrigt så påträffades flertalet kategorier av senmesolitiska artefakter i detta schakt.

Ej tillvaratagna fynd: Recent material



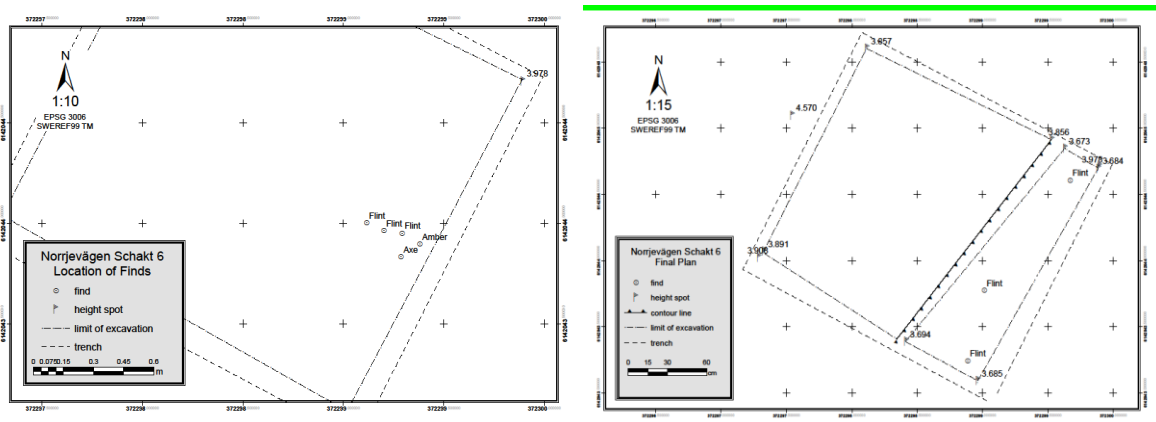
Figur 9. Plan över botten av schakt 5.

Schakt 6, 2x2 meter

Schaktets övre nivå bestod av sönderplöjda ploglager. I detta påträffades dock en mängd fynd, bland annat tidstypiska flintföremål. På ca 30 cm djup framträdde vad som först tolkades som två separata nedgrävningar. I vertikal anslutning till detta påträffades även en konstellation av flintyxor och en bearbetad bärnsten. Det visade sig sedermera, genom bl.a. sondprover att den ena nedgrävningen var en störning och att det i själva verket rörde sig om en nedgrävning. Denna nedgrävning kan vara resterna av ett dike, eller liknande. Man kunde under utgrävningen inte till fullo konstatera att eventuella rester av kulturlager inte var närvarande, men till större del rör det sig om recenta nedgrävningar och omrörda lager.

Tillvaratagna fynd: Bärnsten, skivvyxa, kärnyxa, spån, avslag

Ej tillvaratagna fynd: Recent material

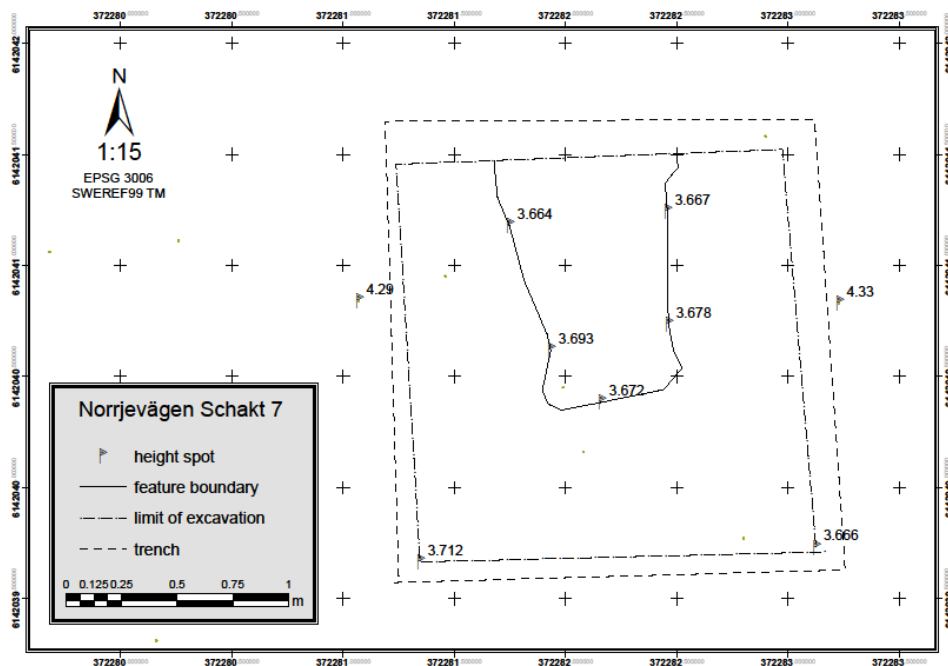


Figur 10 och 11. Planer över schakt 6. T.V. visande hur de eventuella gravgåvorna låg, T.H. Schaktets plan närmare slutskedet.

Schakt 7, 2x2 meter

Schaktet togs upp under utgrävningens andra dag, då sondprover indikerade att eventuella kulturlager var närvarande på platsen. Vad som skiljde sig med detta schakt jämfört med övriga schakt, förutom schakt 4, var att jordlagret ned till morän visade sig vara tjockare. Under schaktets utgrävning framkom det dock recenta fynd hela vägen ned till steril mark, vilket indikerar på att hela ytan består av omrörda ploglager. Lagerföljderna i schaktet kan i efterhand tolkas som olika nivåer där plögen gått fram. I slutskedet dubbelkollades schaktet med stickgrävning enl. figur 12, samt sondering.

Ej tillvaratagna fynd: recent material



Figur 12. Plan över botten av schakt 7.

Schakt 8, 1x1 meter

Vid en markant sänka i landskapet togs detta schakt upp. Det visade sig dock att sänkan hade relation till åkerbruket då det relativt omgående kom en koncentration av växtdelar från tidigare åkerbruksår i ploglagret. Dessa växtdelar har fungerat som en dämpare och hållit uppe jorden på ytan för att sedan sjunka ihop och bilda sänkan.

Schaktet grävdes till 30 centimeter och därefter togs ett sondprov som påvisade att moränleran framträder vid ca 65 centimeters djup. I sonden kom därefter ca 10 cm moränlera och kan antas representera steril mark. Mot slutet av jordlagret, på ca 60 centimeters djup, hittades slagen flinta i sonden. Detta kan tyda på ett existerande kulturlager.

Schaktet sparas för framtida utgrävning/expandering, då det primära målet var att utforska sänkan i landskapet.

Tillvaratagna fynd

Avslag, kärnor och spån i flinta. Ett mindre benfragment, troligen recent.

Ej tillvaratagna fynd

Recent flaskglas.

Fynd

Fynden som påträffades härstannade till större del från senmesolitikum, men även en stor mängd medeltida och senare fynd finns representerade. På grund av lösfynd antogs att stenåldersmaterialet på platsen var senmesolitiskt till större del, vilket det också var. Föremålmässigt så finns ett brett spektrum av fynd som representerar större delen av Ertebølleperioden bevarade från utgrävningen.

En mindre mängd tidigare föremål påträffades i Schakt 4. Dessa består av mikrospåån och mikrospånkärnor och anses tillhöra Kongemose-fasen.

Se fyndlista för detaljerad information om enskilda fynd.

Anläggningar

Generellt under utgrävningens lopp var att det i de flesta fall visade sig att det som tolkats som eventuella anläggningar ganska snart kunde härröras till modern aktivitet, främst jordbruksrelaterat. Tydligast visar sig detta i Schakt 6, vars nedgrävningar initieilt tolkades som möjliga mesolitiska nedgrävningar, då en konstellation av flintyxor och en bearbetad bärnsten kom fram. Det visade sig dock röra sig om omrört material, samt moderna nedgrävningar.

Schakt 4 har en potentiell anläggning. Det som skiljer sig schaktet från de övriga är att det är mycket djupare och inte omrört på samma sätt som övriga. Stenpackningen som påträffades i slutet av utgrävningen kan vara anlagd, alternativt en del av en historisk strandvall.

Provtagningar

- En tand för C-14datering togs från en individ av *Sus Scrofa*, alternativt *Sus Scrofa Domesticus* i Schakt 5. Se bilaga.
- Sällprover för makrofossiler togs kontinuerligt i alla schakt och i alla nivåer. Dessa var dock resultatlösa.

Administrativa/tekniska uppgifter

Lokal: Kämpinge 24:2, Räng sn, Skåne län.

Ekonomisk karta: Blad 1C 9e

Länsstyrelsens diarienummer: 431-10806-2014

LUHM: 32429

Tidsperiod (fältarbete): 2014-05-19 – 2014-06-15

Undersökt yta: ca 20 kvm

Fyndförvaring: LUHM

Dokumentation: Digitala översikter, planer, etc. Handritningar, foton

Ansvarig institution: Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet.

Typ av undersökning: Forskning/seminariegrävning för andraterminsstudenter.

Personal:

Jan Apel, Grävningsledare/huvudansvarig

Joen Leffler, fältassistent

Nicoló Dell'Unto, ansvarig för digital inmätning/dokumentation

Giacomo Landeshi, digital inmätning/dokumentation

18 andraterminsstudenter, samt James Williamson, praktikant.

Referenser

- Althin, C-A. 1954. The Chronology of the Stoneage Settlement of Scania, Sweden. *Acta Archaeologica Lundensia. Series in 4o. No 1.*
- Bengtsson, M. 2004. Falsterbohalvön och dess närmaste omgivningar under senpaleolitikum och mesolitikum. – Ett inventeringsarbete. CD-upsats. Lund.
- Larsson, L. 1988. Ett fångstsamhälle för 7000 år sedan. Kristianstad.
- Larsson, U. 1970. En stenåldersboplats i Kämpinge. 3-betygsuppsats. Lund
- Leffler, J. 2010. Lösfynden berättar sin historia - En teknologisk analys av ett ytinsamlat material från Norrjevägen i Kämpinge. Mastersuppsats. Lunds universitet.
- Leffler, J. 2012a. Typology and the Concept of Curation. A Study of Transverse Arrowheads of the Late Scandinavian Mesolithic. *Lund Archaeological Review. Vol. 17*
- Leffler, J. 2012b. Senmesolitiska bosättningar i Kämpingeområdet. En utredning om undersökningar, fynd och arkivkällor som berör senmesolitikum i Kämpingeområdet. Lund University Publications.
- Rosenius, P. 1935. Ljungen. *Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift. Tjugusjätte årgången.*
- Salomonsson, B. 1965. Pm ang. stenåldersboplats inom planerat villaområde i Kämpinge, Räng sn, Sk.
- Torstensdotter, Åhlin, I & Söderberg, B. 1994. Skåne, Räng socken, Höllviken 23:7. RAÄ 3, 34 och 39. 1992-1992. Arkeologisk utredning och förundersökning. Riksantikvarieämbetet, UV Syd.
- Vang Petersen, P. 1999. Flint fra Danmarks oldtid. Aarhus förlag.

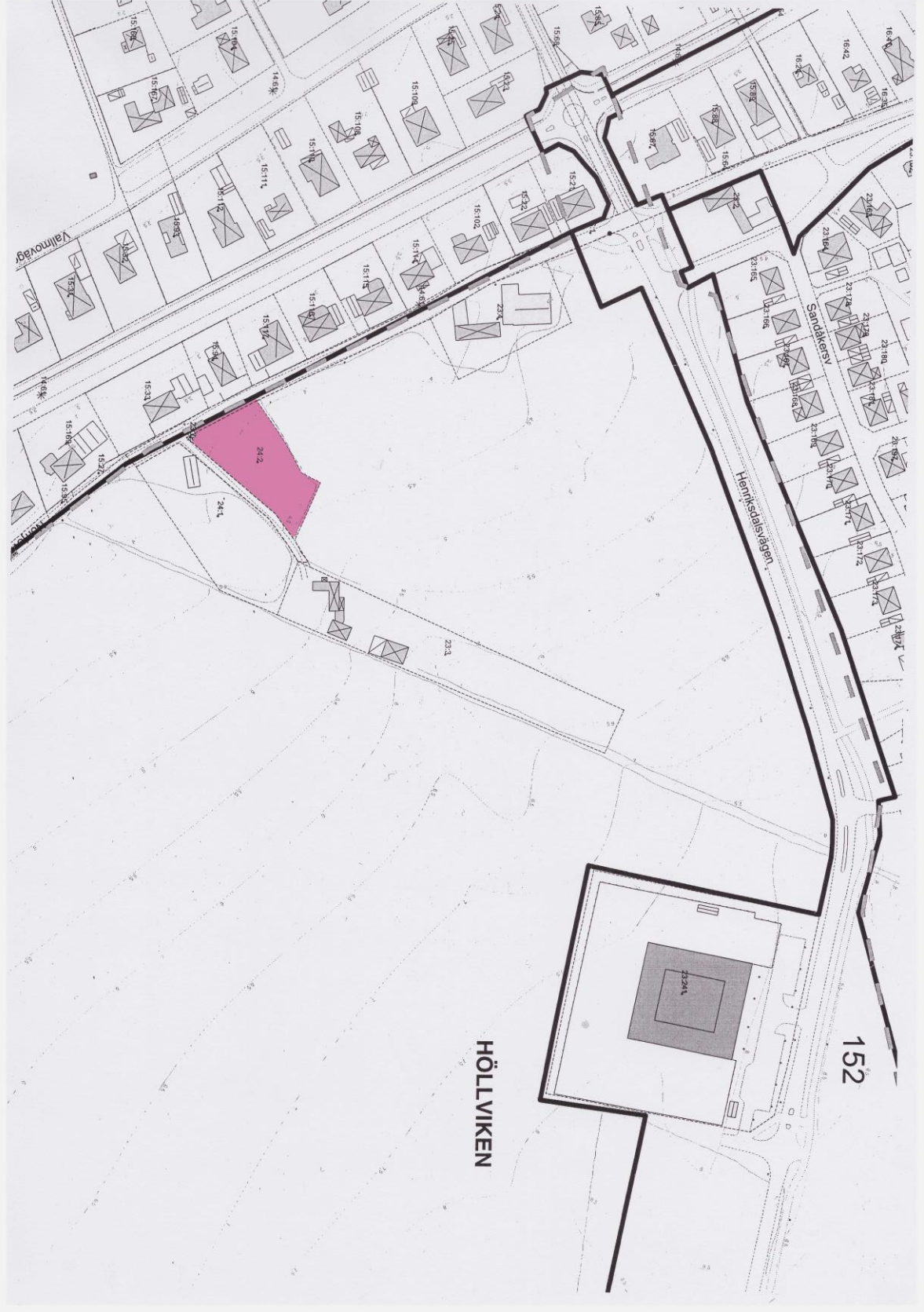
Bilagor

Karta som visar utgrävningsplatsen

Schaktöversikt

Fyndlista

Karta som visar utgrävningsplatsen



Schaktöversikt

